

DÖVLƏT PROGRAMI MƏZUNLARI

haradadırlar?

Müasir dövrdə ölkələrin inkişafı yüksək səvişə və bacarıqlara, çağdaş dövrün tələblərinə uyğun yeni elmi sahələrdə ixtisaslaşmış yüksəkixtisaslı mütəxəssis hazırlığından asılıdır. Son illərdə Azərbaycandan kənarda dövlət və hökumət proqramları ilə təhsil alaraq Vətənə dönmək gənc məzunlarımız həzrda ayrı-ayrı ali təhsil müəssisələrində, ölkə həyatının müxəlif sahələrində özmlə çalışmaqdadırlar. “Azərbaycan müəllimi” onlardan birini, Böyük Britaniyada doktorantura təhsilini başa vuraraq cari ilin sentyabrından ADA Universitetində çalışan Lalə Quluzadəni oxuculara təqdim edir.

bəlerini tam şəffaf şəkildə mənimlə bölüşmüşdü.

Komfort zonasını tərk etmək yeni bir başlanğıcdır

- *PHD proqramına qəbul zamanı əvvəlki illərdə əldə olunmuş təhsil və akademik nailiyyətlər, eləcə də karyera təcrübəsi də nəzərə alınır?*

- Bu, əslində, seçdiyiniz rəhbərə bağlı olan bir məsələdir. Mənim uzun illər iş təcrübəm olduğu və rəhbərim də dizayner kimi uzun müddət çalışdığımı bildiyi üçün sahib olduğum texniki bacarıqların elmi araşdırma çərçivəsində hazırlayacağım prototip və ya texnologiya üçün daha dəyərli olacağını düşündü. Bu isə həm rəhbərimlə, həm də departamentimdəki digər

ADA-nın gənc müəllimi

“PhD təhsilim məhsuldar keçdi”

“Bu proqram gənclər üçün böyük bir fürsətdir”

- *Əncə sizi tanıyaq. Oxuculara özünüiz barədə məlumat verərdiniz.*

- İbtidai təhsilin 1-ci sinfini Bakıda yerləşən 30 nömrəli tam orta məktəbdə, sonrakı ibtidai və orta təhsillərini isə İstanbulda tamamladım. Lisey və bakalavr təhsilimi Ankarada aldım. 2009-cu ildə Qazi Universitetinin Memarlıq və mühəndislik fakültəsinin “Sənaye məhsulları dizaynı” (product design) ixtisasına daxil oldum və 2014-cü ildə təhsilimi başa vurdu. Magistr təhsilimi yenə eyni sahə üzrə, “2007-2015-ci illərdə Azərbaycan gənclərinin xarici ölkələrdə təhsili üzrə Dövlət Proqramı”nın təqəüüdçüsü olaraq, İtaliyanın Milan şəhərində yerləşən Scuola Politecnica di Design (SPD) Universitetində “Sənaye məhsulları dizaynı” ixtisası üzrə tamamladım.

Təhsilimi başa vurduqdan sonra Türkiyədə bir sıra şirkətlərdə və startap layihələrində çalışdım. Sonra “2019-2023-cü illər üçün Azərbaycan Respublikasında ali təhsil sisteminin beynəlxalq rəqəbətiliyinin artırılması” sahəsi üzrə Dövlət Proqramı” çərçivəsində Böyük Britaniyanın Lankaster Universitetində “Computing and Communications” departamentində Kompüter mühəndisliyi, İnsan-kompüter əlaqəsi (Human-Computer Interaction) sahəsi üzrə doktorantura (PhD) təhsilinə başladım və bu təhsili 2025-ci ilin noyabr ayında tamamladım.

“Hər zaman işimə qarşı çox tələbkər olmuşam”

- *Sizi PhD təhsilinə cəlb edən nə oldu? Gözləntiləriniz özünü doğrultdu mu?*

- Doktorantura təhsili almaq hər zaman arzularım arasında olub, lakin magistratura təhsilindən dərhal sonra doktoranturaya müraciət etmək istəməirdim. Çünki düşündürdüm ki, əvvəlcə praktiki təcrübə qazanmaq vacibdir və bunu da yalnız dövlət

və ya özəl sektorda, eləcə də müxtəlif layihələrdə çalışmaqla əldə etmək mümkündür. Atam kimya professorudur və mən uşaq yaşlarımdan onun elmi-tədqiqatlar apardığını, dərslərini görmüşəm. O, mənə internetdə düzgün suallar verərək necə araşdırma aparmağı öyrətmışdi. Məni PhD təhsilinə cəlb edən ilk stimül də məhz atamın nümunəsi və ardınca müəyyən bir mövzuda daha əvvəl sorulmamış sualların cavabını tapmaq, tapılan cavabların isə insanlar üçün faydalı ola bilməsi ideyası oldu. Hər zaman işimə qarşı çox tələbkər olmuşam və rəhbər seçimində də tələbkər bir rəhbərlə çalışsam, gözlədiyim nəticələri əldə edəcəyimə inanırdım. Və gözləntilərimdən də yüksək səviyyədə, son dərəcə məhsuldar üçünlük aktiv bir doktorantura təhsili aldım.

Mindful eating – çox aktual mövzudur

- *Xaricdə PhD təhsiliniz, tədqiqat mövzumuz barədə məlumat verərdiniz?*

- Rəhbərimin araşdırma sahəsi mental və fiziki sağlamlığı dəstəkləyən elmi-tədqiqatlarla bağlıdır, mənim mövzum isə “Novel Interactive Technologies and Design Tools for Mindful Eating”, yəni “Fərqiində Qidalanma üçün Interaktiv Texnologiyalar və Dizayn Vasitələri” ilə əlaqədər idi. Qida insan üçün ən əsas ehtiyaclardan biridir və sağlam olmayan qidalanma vərdisləri, həmçinin qidalanma pozuntuları bir çox xroniki xəstəliyin yaranmasına səbəb olur. Doktorantura təhsilim müddətində təxminən 36 mütəxəssislə müsahibələr və müxtəlif vörkşoplar keçirərək onların təcrübələrindən yararlanmışıq. Bu məlumatlar əsasında “ağıllı qab” və mobil tətbiq dizayn etmişik və bu sistem daha sonra dietoloq və digər mütəxəssislərin öz pasiyentləri üçün istifadə edə biləcəyi bir formaya gətiril-

mişdir. Hazırda bu istiqamətdə tədqiqatlarımız davam edir.

PhD təhsili almaq ciddi bir qərardır

- *Hazırda PhD təhsilinə maraqlıdır. Siz öz təcrübənizdə bunu nə ilə izah edərdiniz?*

- Bəli, bu proqram ölkəmizdəki gənclər üçün böyük bir fürsətdir və ölkələrin gələcək inkişafını məhz təhsilə və elmə verilən dəstək müəyyən edir. Düşünürəm ki, PhD təhsili almaq ciddi bir qərardır, çünki əvvəlki heç bir təhsil mərhələsinə bənzəmir, ən azı mənim üçün belə idi. Bu prosesdə həyatınızın 3-4 ili boyunca bir və ya bəzən iki rəhbərlə birlikdə seçdiyiniz elmi mövzu üzərində dərindən araşdırma aparırsınız. Seçdiyiniz rəhbərin fiziki və mental olaraq yorucu ola bilən bu təhsil yolu boyunca sizə dəstək göstərməsi son dərəcə vacibdir. Buna görə də qərar verməzdən əvvəl bir neçə potensial rəhbərlə görüşmək və onları yaxından tanımaq çox önəmlidir.

PhD-yə müraciət proseduru

- *Gənclərə PhD təhsilinə qəbul şərtləri barədə nə kimi məlumatlarınızı bölüşə bilərsiniz? Proqramı necə qəbul olmaq olar və nələrə diqqət yetirmək lazımdır?*

- İstəyim hər zaman Böyük Britaniyada PhD təhsili almaq olduğundan, ilk olaraq maraqlandığım sahələrdə çalışan potensial rəhbərləri araşdırmaqla başladım. Bildiyiniz kimi, texnologiyadakı sürətli dəyişikliklər gələcəyin ixtisaslarının formalaşmasına böyük təsir göstərir. Mənim əvvəlki təhsilim “product design” olduğu üçün bu sahədəki biliklərimi daha da genişləndirmək və eyni zamanda sağlamlıqla bağlı texnologiyaların dizaynına olan marağımı davam etdirmək istəyirdim. Buna görə “human-computer interaction” sahəsini seçdim.

Bir çox gəncin universitetin adına əsaslanaraq seçim etməsinə baxmayaraq, mən daha fərqli meyarlar müəyyən etmişdim. Böyük Britaniyadakı “King’s College”, “Newcastle” və “Birmingham” kimi universitetlərdən qəbul almağıma baxmayaraq, hazırkı rəhbərim professor Corina Sasin “human-computer interaction” sahəsində tanınmış bir alim olması, milyon funtluq grant layihələrinə rəhbərlik etməsi və Lankaster Universitetində çalışması mənim üçün doğru qərarı müəyyənleşdirdi. PhD-yə müraciət proseduru belədir: əgər magistratura təhsilini aldığınız universitetdə doktoranturaya davam etmək istəyirsinizsə, böyük ehtimalla rəhbəriniz artıq sizin akademik potensialınızı bilirlir və sizə uyğun tədqiqat mövzusu təklif edə bilər. Əgər tamamilə başqa universitetdə təhsilə davam etməyi planlaşdırırsınızsa, çox vaxt universitetlərin özləri sponsorluq etdikləri PhD mövzularını elan edir və burada təhsil olunan kriteriyaları qeyd edirlər.

Mən isə araşdırma mövzumu müəyyənleşdirmək üçün bir ilə yaxın fərqli məqalələr oxumağa çalışmışdım. Daha sonra rəhbərimə e-poçt yazdığım zaman, iki gün sonraya onlayn görüş təyin etmişdi. Görüş zamanı mövzuda bəzi düzəlişlər etməyimi tövsiyə etdi və əlavə oxu materialları göndərdi. Bu mərhələdən sonra təxminən 5-6 ay ərzində mütemadi onlayn görüşlərimiz oldu və araşdırma planım dəqiqləşdi. Ardınca Elm və Təhsil Nazirliyinin saytında tələb olunan sənədləri hazırlayaraq doktorantura proqramına müraciətimi tamamladım. PhD təhsili almaq istəyən tələbələrə tövsiyəm odur ki, potensial rəhbər namizədlərinin keçmiş və hazırkı tələbələri ilə əlaqə saxlasınlar və onların təcrübələrini öyrənsinlər. Mən də rəhbərimin yeni məzun olmuş doktorantu ilə görüşmüşdüm və o, bütün təcrü-

tədqiqatçılarla birgə işlədiyimiz elmi layihələrdə mənə böyük kömək etdi. Yeddiillik iş təcrübəsindən sonra yenidən təhsilə qayıtmaq, əlbəttə ki, çətin idi: çünki komfort zonasını tərk edərək yeni bir başlanğıc edirsiniz. İş həyatındakı kimi müəyyən saatlar arasında çalışmaq əvəzinə, sizi həftənin hər gününə yayılan intensiv və davamlı bir təhsil prosesi gözləyir.

“Elmi rəhbərimin yaddaşında uğurlu bir tələbə kimi qalmaq istəyirdim”

- *PhD təhsilinizdə acnəbi elmi rəhbərlərin, professorların dəstəyini necə qiymətləndirərdiniz? Elmi mövzumuzun müddəfəsi necə keçdi?*

- PhD təhsili aldığım departamentdə hər altı ayda bir tələbənin irəliləyişinin qiymətləndirilməsi üçün xüsusi bir forma doldurulması və elmi rəhbər tərəfindən təsdiqlənməsi tələb olunurdu. Təxminən il yarımlıq müddətdən sonra isə “confirmation panel” adlanan bir mərhələ keçirilir, yəni doktorantura tələbəsinin PhD namizədi statusuna keçidi üçün kiçik bir müdafiə prosesi təşkil olunurdu. Bu paneldə sizə araşdırmanızla bağlı müxtəlif suallar ünvanlanır və onlara qənaətbəxş cavab verdiyiniz halda PhD namizədi olmağa layiq görülsünüz. Mənim panelim çox uğurlu keçmişdi.

PhD təhsilim olduqca məhsuldar və dolğun keçdi; bu illər ərzində üzərində çalışdığımız bütün məqalələr ən yaxşı konfrans və jurnallara qəbul olundu. Bu uğura görə, şübhəsiz ki, hər zaman mənə dəstək olan rəhbərimə, qarşıma çıxan bütün çətinliklərə inadla və səbirli şəkildə davam edən özümə, eləcə də ailəmə və yaxın dostlarıma borcuyam. Çünki bəzən elə anlar olur ki, yarım ilə yaxın üzərində çalışdığımız elmi araşdırma yaxşı rəylər almadığı üçün qəbul edil-

2026/2027-ci tədris ili üzrə Dövlət Proqramının əhatə etdiyi universitet və proqramların

siyahısı təsdiqlənib

Ölkə Prezidentinin müvafiq Sərəncamına əsasən təsdiq olunmuş "Gənclərin xarici ölkələrin nüfuzlu ali təhsil müəssisələrində təhsil almalarına dair 2022—2028-ci illər üçün Dövlət Proqramı" çərçivəsində 2026/2027-ci tədris ilində dünyanın nüfuzlu universitetlərinin bakalavriat, magistratura və doktorantura səviyyələri üzrə maliyyələşdiriləcək təhsil proqramlarının siyahısı müəyyən edilib.

Təsdiq olunmuş yeni siyahıya əsasən, namizədlərə 15 prioritet ixtisas sahəsi üzrə dünyanın 33 ölkəsini təmsil edən 231 nüfuzlu ali təhsil ocağında tədris olunan ümumilikdə 4121 proqram üzrə təhsil almaq imkanı yaradılıb.

Dövlət Proqramı üzrə illik kvota 500 nəfər təşkil edir. Bu kvota çərçivəsində rəqəbat mühtitinin tənzimlənməsi məqsədilə müraciət sayından asılı olaraq prioritet ixtisas istiqamətləri üzrə keçid balları tətbiq edilə bilər.

Xüsusi olaraq qeyd edək ki, Dövlət Proqramının 15 prioritet ixtisas sahəsi ilə yanaşı, “Mədəniyyət və incəsənət” sahəsi üzrə də bu il imkanlar genişləndirilib. Belə ki, ötən illə müqayisədə bu istiqamət üzrə siyahıya daxil edilən nüfuzlu ali təhsil müəssisələrinin sayı artırılıb.

Nəzərə çatdırıq ki, beynəlxalq reyting sistemlərində ilk 10-luqda yer alan ali təhsil müəssisələrinə və doktorantura səviyyəsinə münasibətdə dəyişikliklər mövcuddur.

mir. Bunun isə bir çox səbəbi var: suni intellekt istifadəsinin artması, elmi araşdırmaların çoxalması, məqalələri qiymətləndirən rəyleşdiricilər (reviewers) çox zaman ödəniş edilməməsi və ya PhD təhsilinin ilk ilində olan, kifayət qədər təcrübəsi olmayan tələbənin məqaləni dəyərləndirməsi və s. Bunlar elmi araşdırma apararların tez-tez qarşılaşdığı çətinliklərdən yalnız bir neçəsidir.

Araşdırmalarımı üç ildən daha qısa müddətdə tamamladığım üçün PhD təhsilimi cəmi üç ilə bitirdim. Noyabrın 5-də müdafiəm baş tutdu və mən doktor elmi dərəcəsinə əldə etdim. Mən rəhbərimin yaddaşında azərbaycanlı və uğurlu bir tələbə kimi qalmaq istəyirdim.

ADA – tələbələrə ən yaxşı imkanları təqdim edən universitet

- *Artıq ADA universitetində çalışırsınız. Bu ali məktəbdə fəaliyyətiniz barədə nə deyərdiniz? Gənc mütəxəssis olaraq buradakı tədris mühtitini necə qiymətləndirərdiniz?*

- Bəli, sentyabr ayında etibarən ADA Universitetində çalışıram və “Human-computer interaction” dərslərini tədris edirəm. PhD təhsilim müddətində ADA-da proqram tələbələrindən biri kimi seminarlar keçmişdim. ADA Universiteti ölkəmizin yeniliklərə açıq, dəim özünü inkişaf etdirməyə çalışan və tələbələrə ən yaxşı imkanları təqdim etməyə səy göstərən önəmli ali təhsil müəssisələrindən biridir. Universitetin bu dinamizmi, xarici alimlər və müxtəlif beynəlxalq universitetlərlə sıx əməkdaşlıq əlaqələri burada çalışdığım üçün özümü şanlı hiss etməyimə səbəb olur. Yaxın zamanda yeni açılan İtalyan-Azərbaycan Universitetində də dərslər deməyə başlayacağam. Multidissiplinar təhsilə sahib olduğum

üçün burada bilik və təcrübəmi tətbiq etmək imkanı əldə etməyim mənim üçün böyük bir fürsətdir.

Qızların elmdə aktivliyini artıran əsas amillər...

- *Ölkəmizdə qızların elmi-tədqiqatlarda iştirakı, alim kimi formalaşması barədə nə deyərdiniz?*

- Azərbaycanda qızların elmi-tədqiqatlarda iştirakı son illərdə sürətlə artıb və bu inkişafın həm dövlətin elm və təhsil sahəsində həyata keçirdiyi siyasətlə, həm də cəmiyyətdə getdikcə formalaşan müsbət yanaşma ilə bağlı olduğunu düşünürəm. Xaricdə təhsil proqramları, STEAM mərkəzləri və gənc alimlərə dəstək layihələri qızların elmdə aktivliyini artıran əsas amillərdəndir. Ailə və cəmiyyətin gender bərabərliyinə daha pozitiv yanaşması bu prosese mühüm təsir göstərir. Qızların elm sahəsində daha da güclənməsi üçün mentorluq proqramlarının genişləndirilməsi, karyerə inkişaf imkanlarının artırılması və STEM sahələrində qadın rol modellərinin sayının çoxaldılması xüsusi əhəmiyyət daşıyır.

Tələbələrə mentorluq etmək gələcək planlarınız arasında

- *Növbəti hədəfləriniz barədə...*

- Elmi araşdırmalarma aktiv şəkildə davam etmək, əldə etdiyim bilikləri tələbələrə bölüşmək və eyni zamanda xaricdə təhsil almaq istəyən gənclərə təcrübələrimi paylaşaraq onlara mentorluq etmək planları arasında. Digər məqsədlərimdən biri isə həm elmi rəhbərini, həm də yaxın əməkdaşlıq etdiyim digər tədqiqatçıların ölkəmizə dəvət edərək onların seminar və təlimlərini təşkil etməkdir. Bu, həm elmi mühtit inkişafına, həm də tələbələrin beynəlxalq perspektiv qazanmalarına mühüm töhfə verə bilər.

Oruc MUSTAFAYEV